

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Katowicach

LKA.411.001.03.2022

Pan
Marcin Jarzyński
p.o. Dyrektora
Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie
Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gliwicach
ul. H. Sienkiewicza 2, 44-100 Gliwice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Zmienione zgodnie z treścią uchwały nr KPK-KPO.443.116.2022
Komisji Rozstrzygającej w Najwyższej Izbie Kontroli z dnia 21 września 2022 r.

I/21/008 Działania właściwych organów i instytucji w związku z zaprzestaniem działalności Kopalni Olkusz-Pomorzany w Zakładach Górniczo-Hutniczych "Bolesław" wpływającym na funkcjonowanie trzech rzek: Sztoły, Baby i Białej

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach ¹ , ul. Sienkiewicza 2 44-100 Gliwice
Kierownik jednostki kontrolowanej	Marcin Jarzyński, pełniący obowiązki Dyrektora RZGW, od 6 grudnia 2021 r. do nadal, Miroslaw Kurz, Dyrektor RZGW, od 6 maja 2020 r. do 5 grudnia 2021 r., Łukasz Lange, Dyrektor RZGW, od 22 maja 2018 r. do 5 maja 2020 r., Tomasz Cywiński, Dyrektor RZGW, od 2 stycznia 2018 r. do 21 maja 2018 r. (akta kontroli str. 5-8)
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Wydawanie decyzji i pozwoleń dla Zakładów Górniczo-Hutniczych „Bolesław” mających związek z likwidacją Kopalni Olkusz-Pomorzany. 2. Uczestniczenie samorządów w wydawaniu decyzji i pozwoleń mających związek z likwidacją Kopalni Olkusz-Pomorzany. 3. Udział mieszkańców w procesie likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. 4. Zabezpieczenie złoża kopalni i minimalizowanie szkód środowiskowych w trakcie likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2018 r. do dnia zakończenia czynności kontrolnych (badania kontrolne obejmowały również działania i zdarzenia zaistniałe przed 1 stycznia 2018 r., w przypadkach, gdy miały wpływ na działalność objętą kontrolą).
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę Kontroler	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach Miroslaw Sekuła, doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LKA/32/2022 z 4 lutego 2022 r. Stanisław Tarnowski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/31/2022 z 4 lutego 2022 r. (akta kontroli str. 1-4)

¹ Zwane dalej „PGW WP RZGW w Gliwicach” lub „RZGW”.

² Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Istniejący stan prawny uniemożliwił PGW WP RZGW w Gliwicach udział w procesie likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. RZGW realizuje swoje obowiązki w zakresie gospodarowania wodami, w tym poprzez wydawanie decyzji - pozwolenia wodnoprawne. Kopalnia Olkusz-Pomorzany jest likwidowana na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze⁴, które nadaje uprawnienia w tym zakresie urzędowi górniczemu - co uniemożliwiło uczestnictwo RZGW w procesie likwidacji Kopalni, w szczególności w zatwierdzaniu Planu Ruchu likwidowanego zakładu górniczego.

RZGW nie miał wpływu na przebieg procesu likwidacji, oficjalnie został poinformowany przez ZGH „Bolesław” o całkowitym zaprzestaniu pompownia wód dołowych dzień przed wyłączeniem pomp systemu odwadniania Kopalni. RZGW wydawał pozwolenia wodnoprawne w zakresie pompowania wód podziemnych i ich odprowadzania do powierzchniowych cieków wodnych oraz wykonywania kontroli gospodarowania wodami. Podejmował również działania w celu wcześniejszego rozpoznania i redukcji negatywnych skutków likwidacji Kopalni. Opierając się na opracowaniach naukowych, określono możliwy wpływ zanieczyszczonych wód wypełniających podziemne wyrobiska górnicze na stan zasobów wód podziemnych, w tym na ujęcia wody pitnej.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁵ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Realizacja ustawowych zadań RZGW w części dotyczącej likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany

Opis stanu faktycznego

1.1 RZGW, będący częścią Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie⁶, działa na podstawie ustawy Prawo wodne⁷ oraz Statutu nadanego rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie nadania statutu Państwowemu Gospodarstwu Wodnemu Wody Polskie⁸.

Według § 2 ust. 3 Statutu, regionalne zarządy gospodarki wodnej, zarządy zlewni i nadzory wodne są terenowymi jednostkami organizacyjnymi Państwowego Gospodarstwa Wodnego Wody Polskie. Zadania RZGW określone są m.in. w art. 240 ust. 3 ustawy Prawo wodne, w tym m.in. wydawanie decyzji - pozwolenia wodnoprawne, w których określa się m.in. zakres i sposób gospodarowania wodami, wykonywanie kontroli gospodarowania wodami, w tym usuwanie szkód związanych z ruchem zakładu górniczego w zakresie gospodarki wodnej, realizację i współdziałanie w realizacji działań służących prowadzeniu zrównoważonego gospodarowania wodami, planowanie zadań związanych z utrzymaniem wód, planowanie przedsięwzięć związanych z odbudową ekosystemów zdegradowanych przez eksploatację zasobów wodnych.

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Dz. U. z 2021 r., poz. 1420, dalej: „ustawa Pgg”.

⁵ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁶ Dalej PGW WP.

⁷ Dz. U. z 2021 r., poz. 2233 ze zm., dalej: „Prawo wodne”

⁸ Dalej Statut - Dz. U. z 2017 r. poz. 2506.

Szczegółowa struktura i zadania 26 poszczególnych komórek organizacyjnych RZGW określone są w Regulaminie organizacyjnym PGW WP, nadanym zarządzeniem nr 80/2019 Prezesa PGW WP z 31 grudnia 2019 r.⁹

(akta kontroli str. 25-179)

Zgodnie z informacjami będącymi w posiadaniu RZGW, działalność górnicza i hutnicza związana z cynkiem i ołowiem na terenie Ziemi Olkuskiej sięga XII wieku. Działalność górniczą w kopalni Olkusz rozpoczęto w 1958 r., a pierwsze wyrobiska korytarzowe, które odwadniano, zaczęto drążyć na początku lat sześćdziesiątych XX wieku. Z kolei kopalnię Pomorzany zaczęto budować w 1969 r. Kopalnia Olkusz-Pomorzany, powstała w wyniku połączenia obu kopalń. Tym samym środowisko naturalne na tym obszarze, znajduje się pod wpływem długotrwałych zmian antropogenicznych wynikających z funkcjonowania kopalń. Kopalnia Olkusz-Pomorzany, w trakcie procesu wydobywczego, wypompowywała na powierzchnię (według danych z II kwartału 2020 r.), 239,1 m³/min wód dopływających do wyrobisk dołowych Kopalni. W chwili obecnej złoża rud uznane za ekonomicznie opłacalne do wydobywania zostały zczерpane i Kopalnia Olkusz-Pomorzany z dniem 31 grudnia 2020 r. zakończyła wydobywanie¹⁰. Obecnie prowadzony jest proces likwidacji kopalni¹¹. Plan ruchu/likwidacji kopalni przewiduje zakończenie tego procesu na rok 2025. Najważniejszym jej etapem jest zatopienie Kopalni w sposób naturalny poprzez wyłączenie pomp głównego odwadniania w okresie grudzień 2021 r. – styczeń 2022 r.

(akta kontroli str. 11, 720)

Wody z odwadniania wyrobisk podziemnych Kopalni trafiały kanałem Dąbrówka do rzeki Biała, oraz kanałem południowym do rzeki Baba, będącej dopływem rzeki Sztola.

Rzeka Biała jest największym, lewobrzeżnym dopływem Białej Przemszy. Od jej źródeł do połączenia z kanałem Dąbrówka rzeka Biała jest zasilana wodami opadowymi oraz okresowo płynącą wodą w sztolniach Ponikowskiej i Bolesławskiej. Łączny przepływ na tym odcinku może dochodzić do około 1,5 m³/min. W dniu 26 czerwca 2021 r. do kanału Dąbrówka wpływało 160,4 m³/min wody, pochodzącej z odwadniania wyrobisk kopalni Pomorzany. Dodatkowo do tego kanału dopływają oczyszczone ścieki z Olkusza w ilości 4 - 4,5 m³/min, oczyszczone ścieki z Lasek w ilości około 1 m³/min oraz około 4 - 4,5 m³/min wody doprowadzanej kanałem z osadników poflotacyjnych. Po połączeniu z kanałem Dąbrówka przepływ w Białej wynosił około 170 m³/min. „Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z zakończeniem lub zmianą poziomu odwodnienia likwidowanego zakładu górniczego rud cynku i ołowiu Kopalni „Olkusz-Pomorzany”¹², przewiduje, że po wyłączeniu systemu odwadniania wyrobisk Kopalni Olkusz-Pomorzany wielkość przepływu w Białej do połączenia z kanałem Dąbrówka nie ulegnie zmianie. Radykalnie natomiast zmniejszy się jej przepływ na odcinku od kanału Dąbrówka do ujścia do Białej Przemszy o około 160 m³/min. Przy zachowaniu zasilania kanału Dąbrówka oczyszczonymi ściekami z Olkusza i z Lasek oraz wodą z kanału poflotacyjnego na podobnym co dziś poziomie, wielkość przepływu Białej

⁹ Aktualizowanym 8 zarządzeniami Prezesa PGW WP z 31.01.2020 r., 14.04.2020 r., 3.06.2020 r., 17.12.2020 r., 22.04.2021 r., 5.05.2021 r., 30.06.2021 r., 31.12.2021 r.

¹⁰ W dniu 29 kwietnia 2020 r. Zarząd spółki ZGH „Bolesław” podjął uchwałę nr 60/2020 w sprawie zakończenia wydobywania rud cynkowo-olowiowych z dniem 31 grudnia 2020 r.

¹¹ W dniu 21 października 2020 r. do Dyrektora OUG w Krakowie wpłynął wniosek ZGH „Bolesław”. w sprawie zatwierdzenia planu ruchu likwidowanego podziemnego zakładu górniczego Kopalnia „Olkusz-Pomorzany” na lata 2021-2025. Decyzją z dnia 23 grudnia 2020 r. znak KRA.9200.13.2020.MM, l.dz. 36753/12/2020 Dyrektor OUG w Krakowie zatwierdził planu ruchu likwidowanego podziemnego zakładu górniczego Kopalni „Olkusz – Pomorzany” na lata 2021-2025.

¹² Zatwierdzona decyzją Marszałka Województwa Małopolskiego z dnia 27,11,2019 r. znak sprawy: SR-IX.7431,15,2019,LS, dalej: Dokumentacja hydrogeologiczna

przed ujściem do Białej Przemszy miała wynosić 9 - 11 m³/min (średnio 5,9% przepływu sprzed wyłączenia pompowania), a po intensywnych opadach atmosferycznych przepływ może wzrastać do 25 - 35 m³/min”.

Rzeka Sztoła jest lewobrzeżnym dopływem Białej Przemszy. Długość koryta wynosi 15,6 km. Przepływy w Sztole są zakłócone infiltracją wody do podłoża, co przyczyniło się do wyschnięcia koryta rzeki na kilkukilometrowej długości, przed dopływem rzeki Baby do Sztoły, jeszcze przed zaprzestaniem pompowania wód dołowych z Kopalni Olkusz-Pomorzany. W zasięgu oddziaływania skutków odwadniania Kopalni Olkusz-Pomorzany znalazła się też rzeka Baba, lewy dopływ Sztoły. Po uszczelnieniu koryta Baby płytami betonowymi wprowadzano do niej Kanalem Południowym wody dołowe z kopalni Olkusz-Pomorzany. W latach 1998 - 2004 rzeką Babą dopływało do Sztoły od około 120 m³/min do ponad 150 m³/min. Udział wody dołowej z Kopalni Olkusz-Pomorzany, płynącej Babą w ogólnym przepływie Sztoły wynosił około 90%. Zgodnie z zapisami „Oceny wpływu zaprzestania odprowadzania wód z odwadniania Kopalni Olkusz-Pomorzany należącej do ZGH „Bolesław” na ekosystem rzek: Biała i Sztoła oraz ewentualnych działań w przypadku wskazania istotnych zagrożeń dla tych ekosystemów” opracowanej w sierpniu 2021 r., na zlecenie ZGH „Bolesław”, w ramach Stowarzyszenia Szansa Białej Przemszy - „Po wyłączeniu systemu odwadniania w Kopalni Olkusz-Pomorzany rzeka Sztoła wyschnie”. Powyższe opracowanie zostało przesłane do RZGW przez ZGH „Bolesław” 5 października 2021 r. celem zapoznania się z tematyką i „dokonania ustaleń i ewentualnego podjęcia wspólnych działań związanych z zagrożeniami opisanymi szczegółowo w opracowaniu”.

(akta kontroli str. 11, 488-554)

W okresie działalności kopalń rud cynku i ołowiu na ziemi olkuskiej wytworzył się lej depresji w utworach triasowych o powierzchni określonej w różnych dokumentach w przedziale od 300 do nawet 1000 km².¹³ Po zaprzestaniu odwadniania lej depresji zacznie wypełniać się wodą z opadów i przepływów podziemnych. Towarzyszyć temu będą powstawanie zalewisk, lokalnych zapadlisk, a także zaniki bądź znaczne zmniejszanie cieków wodnych w tym rzek Baby, Białej, Sztoły i Białej Przemszy. Proces ten będzie trwał według szacunkowych danych od kilkunastu do kilkudziesięciu lat. Poza tym, z analizy posiadanej przez RZGW „Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 454 (Zbiornik Olkusz-Zawiercie)” z 2015 r., Państwowego Instytutu Geologicznego-Państwowego Instytutu Badawczego, zatwierdzonej Decyzją Ministra Środowiska z dnia 22 grudnia 2015 r., znak: DGK-II.4731.117.2015.AW „Do najważniejszych dopływów Białej Przemszy należą niżej wymienione: - Sztoła, lewobrzeżny dopływ Białej Przemszy, biorący swój początek pomiędzy miejscowością Żurada i Bukowno. Początkowy odcinek rzeki charakteryzuje się bardzo niewielkim przepływem, a okresowo rzeka może zanikać. Spowodowane jest to oddziaływaniem leja depresyjnego powstałego w wyniku odwadniania olkuskich kopalń cynku i ołowiu, a także poprzez odwodnienie terenów należących do kopalni piasku Szczakowa”.

¹³ Lej depresji (lej depresyjny) – jest to strefa obniżenia powierzchni piezometrycznej, czyli zwierciadła wód podziemnych wywołanego odwadnianiem poziomów wodonośnych. Lej depresji powstaje w wyniku zmian hydrodynamicznych związanych z drenażem wód (odwodnieniem) w obrębie wyrobiska. Istnieje kilka metod wyznaczania leja depresji i w zależności od przyjętej metody, powierzchnia leja może się znacznie różnić. Problem opisano w miesięczniku Wyższego Urzędu Górniczego „Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie” nr 2(330) 2022 r. W przypadku leja depresji wywołanego działalnością Kopalni Olkusz-Pomorzany, jego wielkość szacowana jest przez różne środowiska naukowe w przedziale 300 – 1000 km².

Zdaniem p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, „Odwadnianie górotworu determinowane eksploatacją górnictw i odprowadzanie wód dołowych do cieków prowadzone jest w oparciu o pozwolenie wodnoprawne i jako takie jest zjawiskiem nie naturalnym, co do zasady negatywnym z punktu widzenia środowiska oraz przewidzianym na określony czas. Na etapie wydawania pozwoleń na funkcjonowanie kopalni musiał być brany pod uwagę fakt, iż jej działalność nie pozostanie w dłuższej perspektywie czasu - bez wpływu na warunki hydrogeologiczne i przyrodę. Funkcjonowanie zakładów górniczych jest opiniowane z właściwym terytorialnie wójtem (burmistrzem, prezydentem miasta). Tym samym lokalne władze posiadały i posiadają informacje dotyczące zakładów górniczych i ich potencjalnych wpływów na teren którym administrują”.

(akta kontroli str. 11-12, 721)

1.2 Odwadnianie górotworu i odprowadzanie wód do cieków powierzchniowych, do czasu utworzenia RZGW, tj. do 2018 r. odbywało się w oparciu pozwolenia wodnoprawne wydane przez Marszałka Województwa Małopolskiego:

- znak: SR-IV.7322.1.214.2015.WM z dnia 29 grudnia 2015 r. z terminem ważności do 31 grudnia 2019 r. (dot. m.in. zrzutu do Kanału Dąbrówka),
- znak: SR-IV.7322.1.157.2017.WM z dnia 3 sierpnia 2017 r. (zmieniająca decyzję dot. zrzutu do Kanału Dąbrówka),
- znak: SR-IV.7322.1.205.2015.WM z dnia 29 grudnia 2015 r. z terminem ważności do 31 grudnia 2019 r. (dot. m.in. zrzutu do Baby),
- znak: SR-IV.7322.1.161.2017.WM z dnia 3 sierpnia 2017 r. z terminem ważności do 31 grudnia 2019 r. (zmieniająca decyzję dot. zrzutu do Baby).

ZGH „Bolesław” zwróciły się do Dyrektora RZGW z wnioskami o udzielenie pozwoleń wodnoprawnych m.in. na odwadnianie zakładu górniczego oraz odprowadzanie ścieków do wód powierzchniowych.

W styczniu 2021 r. RZGW wydał ZGH „Bolesław” pozwolenia wodnoprawne m.in. na usługi wodne polegające na poborze wód podziemnych pochodzących z odwodnienia Kopalni i wprowadzanie ich wód do Kanału Dąbrówka w km 4+600 i 4+900¹⁴, oraz do Baby w km 4+755 poprzez Kanał Południowy, znak: GL.RUZ.421.267.2019.BS z dnia 8 stycznia 2021 r.

Zgodnie z art. 414 ust. 1 punkt 1 i 2 ustawy Prawo wodne, pozwolenie wodnoprawne wygasa, jeśli upłynął okres, na który było wydane lub zakład zrzekł się pozwolenia. Tym samym ZGH „Bolesław” ma możliwość zaprzestania odprowadzania ścieków stanowiących nadmiar wód z odwadniania Kopalni do środowiska w dowolnym momencie przed upływem okresu, na który zostało wydane pozwolenie.

Przedmiotowe decyzje administracyjne umożliwiają i dają prawo do korzystania z wód, a z ich treści nie wynikają przeciwskazania do dalszego odprowadzania wód z Kopalni do koryt rzek. Pozwolenia zostały wydane na okres 4 lat i zachowują swoją ważność do 2025 r.

W ww. pozwoleniach wodnoprawnych znak: GL.RUZ.421.253.2019.BS) oraz znak: GL.RUZ.421.267.2019.BS nie ujęto elementu wymaganego przez art. 403 ust. 2 pkt 11 ustawy Prawo wodne, tj. wielkości przepływu nienaruszalnego, ograniczeń wynikających z konieczności jego zachowania oraz sposobu odczytywania jego wartości w miejscu korzystania z wód.

Pełniąca obowiązki zastępcy Dyrektora RZGW wyjaśniła:

...ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne, ani żadnej z aktów wykonawczych do tej ustawy nie definiuje pojęcia „przepływ nienaruszalny”. Jedynie rozporządzenie

¹⁴ znak: GL.RUZ.421.253.2019.BS z dnia 8 stycznia 2021 r.

Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 31 sierpnia 2019r. w sprawie zakresu instrukcji gospodarowania wodą (Dz.U. z 2019r. poz. 1725) posługuje się pojęciem „przepływu nienaruszalnego” :

- w §1 pkt 17 stanowiąc, że ilekroć w rozporządzeniu jest mowa o przepływie gwarantowanym - rozumie się przez to przepływ wód poniżej budowli piętrzącej, będący sumą przepływu nienaruszalnego oraz przepływu niezbędnego do pokrycia potrzeb wodnych, w szczególności potrzeb wodnych zakładów posiadających pozwolenia wodnoprawne, zlokalizowanych w zasięgu oddziaływania danej budowli,

- w §4 stanowiąc, że instrukcja dla budowli piętrzących uwzględnia zaspokojenie potrzeb wodnych zakładów korzystających z piętrzenia wód, stosownie do posiadanych przez te zakłady pozwoleń wodnoprawnych, oraz zapewnienie przepływu nienaruszalnego lub przepływu gwarantowanego,

- w §6 ust. 1 pkt 4 lit. c) stanowiąc, że część opisowa instrukcji dla budowli piętrzących zawiera informacje dotyczące urządzenia wodnego, w szczególności przepływów - średniego niskiego przepływu z wielolecia, przepływu gwarantowanego, przepływu nienaruszalnego, przepływu dozwolonego, przepływu powodziowego, przepływu katastrofalnego, przepływu wyprzedzającego, najniższego przepływu żeglownego i najwyższego przepływu żeglownego,

- w §8 ust. 6 stanowiąc, że instrukcja, o której mowa w ust. 1 (dla zależnego od siebie korzystania z wód przez kilka zakładów, w tym dla kaskady zbiorników lub stopni wodnych oraz energetycznego wykorzystania obiektów kaskady, opracowuje się jedną instrukcję obejmującą korzystanie z wód przez wszystkie zakłady korzystające z zasobu wodnego lub z urządzeń wodnych usytuowanych wzdłuż cieku), określa sposób gospodarowania wodą w przypadku technologicznych lub awaryjnych przestojów jednego z zakładów, szczególnie w zakresie zapewnienia przepływu nienaruszalnego lub przepływu gwarantowanego,

- w § 9 ust. 2 stanowiąc, że instrukcja, o której mowa w ust. 1 (instrukcja dla kaskady zbiorników wodnych lub stopni wodnych obejmuje wszystkie obiekty kaskady usytuowane wzdłuż cieku oraz na kanałach derywacyjnych), określa, na jakich odcinkach kaskady i w jakiej wielkości ma być zachowany przepływ nienaruszalny lub przepływ gwarantowany,

- Rozporządzenie Ministra Środowiska 1 z dnia 17 sierpnia 2006 r. w sprawie zakresu instrukcji gospodarowania wodą (Dz.U. z 2006r. Nr 150, poz. 1087), które utraciło swoją moc z dniem 2 lipca 2019 r., definiowało w § 1 pkt 16) przepływ nienaruszalny jako przepływ poniżej budowli piętrzącej niezbędny do zachowania życia biologicznego w cieku.
Analizując w/w przepisy zauważyć można, że pojęcie „przepływu nienaruszalnego” używa się w kontekście korzystania z wód polegającego na piętrzeniu wód czy też poboru wód powierzchniowych, które powodują zmniejszenie ilości wód prowadzonych w korytach cieków. Biorąc powyższe pod uwagę tuż organ nie był zobowiązany do ustalenia w wydanych pozwoleniach wodnoprawnych wielkości przepływu nienaruszalnego, ograniczeń wynikających z konieczności jego zachowania czy sposobu odczytywania wartości przepływu nienaruszalnego w miejscu korzystania z wód.

(akta kontroli str. 198-249)

Zgodnie z art. 16 pkt 61 lit. e ustawy Prawo wodne, wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych są ściekami. Z uwagi na fakt, że odprowadzane ścieki zawierają w swoim składzie substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska maksymalny okres obowiązywania pozwolenia wynosi 4 lata. Potwierdzają to określone w pozwoleniach wodnoprawnych charakterystyczne wielkości dopuszczalne składu ścieków wprowadzanych do wód: odczyn pH – 6,5- 9,0, zawiesiny ogólne – 35 mg/l, chlorki – 1000 mg/l, siarczany – 500 mg/l, suma chlorków i siarczanów – 1500 mg/l,

BZT5 – 25 mg/l, ChZT Cr – 125 mg/l, cynk – 2 mg/l, ołów – 0,5 mg/l, kadm – 0,2 mg/l (średnia miesięczna), 04 mg/l (średnia dobowa).

(akta kontroli str. 12-13, 208-221)

Z prawodawstwa unijnego, tj. Dyrektywy 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiającej ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej – dyrektywy mającej na celu ochronę wody przed zanieczyszczeniem, oraz z prawodawstwa krajowego – ustawy Prawo wodne, planowanie w gospodarowaniu wodami odbywa się w odniesieniu do jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych. Obszar dotknięty skutkami eksploatacji i likwidacji Kopalni „Olkusz-Pomorzany” znajduje się w jednolitej części wód podziemnych PLGW2000130, która jest w stanie „słabym pod względem ilościowym”. Z karty charakterystyki hydrogeologicznej Jednolitej Części Wód Podziemnych nr 130, w obrębie której zlokalizowana jest Kopalnia Olkusz-Pomorzany wynika, że „Zasoby wód podziemnych JCWPd 130 są wykorzystane w stopniu maksymalnym. Ponadto współdziałanie systemów drenażowych kopalń węgla kamiennego, cynku i ołowiu oraz piasków podsadzkowych spowodowało nie tylko zmianę położenia stref zasilania i drenażu ale również powstanie regionalnego leja depresji, czy wręcz lokalnie odwrócenie kierunków przepływu wód podziemnych”. Odpompowywanie wód dołowych zubaża wody podziemne szcerpując ich zasoby i jednocześnie zanieczyszcza wody powierzchniowe poprzez odprowadzanie do nich ścieków.

Zgodnie z informacją pełniącą obowiązki zastępcy Dyrektora RZGW, zagadnienia wynikające ze specyfiki regionu, w tym w szczególności związane z górnictwem podziemnym, były przedmiotem analiz na potrzeby opracowania II aktualizacji Planów gospodarowania wodami¹⁵. RZGW przekazał informację związaną z możliwym zaprzestaniem odprowadzania wód dołowych do cieków powierzchniowych Wykonawcy przedmiotowego opracowania, który biorąc pod uwagę m.in. zaprzestanie odwadniania kopalni przewidział działania, do których należą:

- prowadzenie monitoringu badawczego w trakcie likwidacji kopalni ZGH „Bolesław” oraz udostępniania do eksploatacji pola Laski,
  - przeprowadzenie badań w zakresie identyfikacji nowych zanieczyszczeń w wodach podziemnych w rejonach intensywnej presji urbanizacyjnej, rolniczej i przemysłowej (farmaceutyki, związki PFAS, hormony, używki, środki higieny osobistej),
  - przekazanie informacji do PGW WP o braku przepływu lub braku wody w korycie cieku przy przeprowadzeniu badań monitoringowych jednolitych części wód powierzchniowych w ramach strategicznego programu Państwowego Monitoringu Środowiska.
- działania renaturyzacyjne.

(akta kontroli str. 13, 625-652, 722)

1.3 Zgodnie z informacją uzyskaną w Okręgowym Urzędzie Górniczym w Krakowie, w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2019 r. Kopalnia Olkusz-Pomorzany funkcjonowała w oparciu o Plan ruchu zakładu górniczego Kopalni Olkusz-Pomorzany na lata 2018-2022, zatwierdzony decyzją Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego z dnia 19 grudnia 2017 r., znak KRA.920.201.2017.MM. Plan ruchu został sporządzony przez przedsiębiorcę m.in. w oparciu o warunki koncesji:

---

¹⁵ Dalej także: II aPGW. Zgodnie z art. 113 ustawy Prawo wodne, jednym z dokumentów planistycznych w gospodarowaniu wodami są plany gospodarowania wodami na obszarze dorzecza. Dokumenty te stanowią podstawę podejmowania decyzji kształtujących stan zasobów wodnych i zasady gospodarowania nimi w przyszłości. Dokumenty te są poddawane przeglądowi i aktualizacji cyklicznie co 6 lat, a także podlegają konsultacjom społecznym.

- nr 172/93 udzielonej przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20 lipca 1993 r. (ze zm.) dla złoża „Pomorzany” dla Zakładów Górniczo-Hutniczym Bolesław¹⁶,
- nr 8/2003 udzielonej przez Ministra Środowiska z dnia 15 października 2003 r. (ze zm.) dla złoża „Olkusz” dla Zakładów Górniczo-Hutniczym Bolesław¹⁷,
- nr 1/2009 udzielonej przez Ministra Środowiska decyzją z dnia 2 lutego 2009 r. (ze zm.) dla złoża „Klucze I” dla ZGH Bolesław

oraz załączniki do wniosków koncesyjnych, tj. Projekty Zagospodarowania Złóż (z ich późniejszymi zmianami).

Wraz z planem ruchu na lata 2018-2022 przedsiębiorca ZGH „Bolesław” przedłożył pozytywne opinie jednostek samorządu terytorialnego, tj. postanowienia Burmistrza Miasta i Gminy Olkusz znak KU/OZ.670.15.2017 z dnia 2 listopada 2017 r., Wójta Gminy Bolesław znak GRE.6524.4.2017 z dnia 30 października 2017 r. i Wójta Gminy Klucze znak GPK.6524.5.2017 z dnia 26 października 2017 r.

(akta kontroli str. 722)

Na podstawie przepisów ustawy Pgg, Okręgowy Urząd Górniczy w Krakowie¹⁸ wydał w dniu 23 grudnia 2020 r., decyzję znak: KRA.9200.13.2020.MM zatwierdzającą plan ruchu likwidowanego podziemnego zakładu górniczego Kopalnia Olkusz - Pomorzany na lata 2021 – 2025¹⁹, na podstawie którego prowadzona jest likwidacja Kopalni.

Dla określenia w Planie ruchu likwidacji Kopalni warunków hydrogeologicznych związanych z zakończeniem odwadniania likwidowanej Kopalni została wykorzystana „Dokumentacja hydrogeologiczna w celu określenia warunków hydrogeologicznych w związku z zakończeniem odwadniania likwidowanego zakładu górniczego”²⁰. W dokumentacji przedstawiono zmiany warunków hydrogeologicznych, jakie wystąpią w związku z zakończeniem odwadniania likwidowanego zakładu górniczego w zasięgu wytworzonego przez Kopalnię Olkusz-Pomorzany leja depresji. Jak czytamy: *„Intensywny drenaż triasowego piętra wodonośnego wyrobiskami górnictwami olkuskich kopalń rud oraz dużymi ujęciami wody podziemnej w Łazach Błędownskich i w Kluczach spowodował zmiany stosunków wodnych w skali regionalnej. Wokół tych dużych ośrodków drenażu w piętrze triasowym wytworzył się lej depresji o powierzchni około 350 km² (Adamczyk, 1990) i w związku z tym naturalne warunki przepływu wód podziemnych uległy znaczącym przeobrażeniom. Nową podstawą drenażu omawianego piętra stały się wyrobiska górnictwa i studnie wspomnianych ujęć, a w ślad za tym w obszarze objętym zasięgiem odwadniania uległy zmianie pierwotne kierunki przepływu wód podziemnych i w dolinach rzecznych”*. Następnie *„Druga z większych rzek rejonu olkuskiego – Sztola, jest aktualnie zasilana przez zrzut wód z odwadniania kopalni „Olkusz-Pomorzany”. Rzeka ta przepływa w większej części poza obszarem leja depresji kopalni „Olkusz-Pomorzany”, znajduje się natomiast pod drenującym wpływem Kopalni Piasku „Szcakowa”, co uwidocznilo się spadkiem wielkości przepływu w przekroju hydrometrycznym w Ryszce już na przełomie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych zeszłego stulecia”* i dalej *„Zasilanie rzeki Sztoly od źródeł do połączenia z rzeką Babą w rejonie Leśnego Dworu jest na poziomie do kilku do kilkudziesięciu litrów na*

¹⁶ Właścicielem tej koncesji był podmiot państwowy Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław”, który był poprzednim właścicielem Kopalni Olkusz-Pomorzany.

¹⁷ Właścicielem tej koncesji także był podmiot państwowy Zakłady Górniczo-Hutnicze „Bolesław”.

¹⁸ Dalej: OUG.

¹⁹ Dalej: Plan ruchu likwidacji Kopalni.

²⁰ Dalej: Dokumentacja hydrogeologiczna. Dokumentacja została zatwierdzona przez Marszałka Województwa Małopolskiego Nr SR-IX.7431.15.2019.LS w dniu 27 listopada 2019 r. Została ona wykonana w marcu 2019 r. przez zespół: mgr inż. Andrzej Bezkorowajny, prof. dr hab. Jacek Motyka oraz dr hab. inż. Kajetan d'Obryn.

minutę. Przepływ w Sztole przed połączeniem z rzeką Babą spada do zera, co jest wynikiem drenażu utworów czwartorzędu kanałami byłej kopalni piasku „Szczakowa”.

Powyższe informacje zawarte w zatwierdzonej dokumentacji świadczą o tym, że lej depresji występujący w przedmiotowym obszarze wynika nie tylko z odwodnienia Kopalni Olkusz-Pomorzany ale również z odwodnienia kopani piasku oraz eksploatacji ujęć wód podziemnych.

(akta kontroli str. 11-12, 271-324, 722-723)

RZGW nie był stroną postępowania, jak i organem opiniującym czy uzgadniającym, tak więc nie miał możliwości wskazania warunków dla likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. Ponadto do wniosków o wydanie pozwoleń wodnoprawnych wydanych w styczniu 2021, r., według z informacji p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, nie dołączono zatwierdzonej Dokumentacji hydrogeologicznej.

(akta kontroli str. 13, 723)

RZGW nie zostało z odpowiednim wyprzedzeniem poinformowane o zamiarze likwidacji Kopalni Olkusz poprzez zaprzestanie pompowania wód z jej wyrobisk podziemnych. Jak poinformowała p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, PGW Wody Polskie otrzymywały sygnały wskazujące na możliwość likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany, w związku z tym, skierowano do ZGH „Bolesław” w dniu 22 października 2020 r. zapytanie w tej sprawie. W uzyskanej odpowiedzi ZGH „Bolesław” do Zarządu Zlewni w Katowicach z dnia 23 listopada 2020 r. znalazła się informacja ogólna, nie precyzująca dokładnej daty zakończenia odwadniania, z której wynikało, że Zarząd ZGH „Bolesław” podjął uchwałę o zakończeniu dalszego wydobywania rud cynku i ołowiu i rozpoczęciu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. Zakończenie likwidacji części podziemnej zakładu górniczego miało zgodnie z pismem nastąpić do 31 grudnia 2021 r.

RDOŚ w piśmie z 8 września 2021 r. zwrócił się do ZGH „Bolesław” z zapytaniem o termin ostatecznego zakończenia odwodnienia, kto będzie prowadził monitoring wód podziemnych po zamknięciu Kopalni Olkusz-Pomorzany i w jaki sposób planowane jest prowadzenie przeciwdziałania zmianom stosunków wodnych na powierzchni. W dniu 14 października 2021 do RZGW w Gliwicach wpłynęło kolejne pismo ZGH „Bolesław” informujące m.in. o zaprzestaniu odwodnienia zakładu górniczego z końcem grudnia 2021 r., natomiast w dniu 13 grudnia 2021 r. ZGH „Bolesław” poinformował RZGW w Gliwicach o wyłączeniu komór pomp głównego odwadniania Kopalni Olkusz-Pomorzany. Wyłączenie miało nastąpić w kolejności uwarunkowanej względami technicznymi. *„Ograniczenie przepływu na Kanale Dąbrówka nastąpi 14 grudnia 2021 r. następnego dnia zostanie ograniczony przepływ wody na Kanale Południowym”.*

Według informacji p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, po uzyskaniu powyższych informacji, pracownicy wykonującego zadania Dyrektora RZGW Nadzoru Wodnego w Olkuszach *„zwiększyli ilość wyjazdów w teren oraz prowadzili szczegółowe obserwacje cieków na tym obszarze w tym rzeki Sztoly, Baby, Białej oraz Białej Przemszy”.*

(akta kontroli str. 250-258, 488-554, 606-608)

Do pisma ZGH z 14 października dołączone było wykonane na zlecenie ZGH „Bolesław” opracowanie pn.: *Ocena wpływu zaprzestania odprowadzania wód z odwadniania Kopalni Olkusz-Pomorzany należącej do ZGH „Bolesław” na ekosystemy rzek: Biała i Sztola oraz ewentualnych zagrożeń dla tych ekosystemów.”* Opracowanie wykonane przez naukowców pod patronatem Stowarzyszenia Szansa

Białej Przemszy²¹. W oparciu o to opracowanie prowadzony jest monitoring środowiskowy związany z oddziaływaniem na ożywione elementy środowiska w tym w szczególności ryby, płazy, bobry.

Jak wynika z informacji uzyskanych z ZGH „Bolesław”, w czasie wyłączania pomp odwadniania likwidowanej kopalni były prowadzone odłowy ryb z cieków Baba, Sztoła i Biała mające na celu zminimalizowanie niekorzystnych skutków obniżania się poziomu wody w tych ciekach, co zostało potwierdzone protokołami odłowów z 4 i 12 stycznia 2022 r. Z otrzymanych sprawozdań wynika, że:

- dostarczano pokarm i materiał budulcowy dla bobrów,
- odławiano i przeniesiono rybostan Białej, Sztoły (wraz z Babą) do innych zlewni Białej Przemszy. W dniach 15 i 16 grudnia 2021 r. odłowiono i przeniesiono 352 sztuki, zaś w dniach 4-6 stycznia 2022 r. 207 sztuk,
- monitorowano przyrodniczo cieki poniżej zrzutu wód dołowych, odpowiednio od Lasek i od Bukowna aż do ujścia do Białej Przemszy.

(akta kontroli str. 13, 488-524, 653-656, 667-719, 723)

Skutki zaprzestania wprowadzania wód podziemnych po zaprzestaniu pompowania były widoczne podczas oględzin przeprowadzonych w dniu 24 marca 2022 r., podczas których stwierdzono m.in. całkowicie wyschnięte koryto rzeki Sztoła w rejonie tzw. Zakola rzeki w pobliżu mostu w ciągu ul. Mostowej, gdzie przed zaprzestaniem pompowania organizowane były spływy kajakowe i gdzie zabudowana jest infrastruktura turystyczna (wiata drewniana, tablice informacyjne i parking). Na rzece Baba i Biała a także w Sztole po połączeniu z Babą ilość płynącej wody była znacznie mniejsza niż pierwotnie, jednak przepływ był zachowany. Uniemożliwiał on jednak uprawianie turystyki kajakowej, dla której zabudowano na prawym brzegu Sztoły, za dopływem rzeki Baba infrastrukturę techniczną. Wody rzeki Biała po połączeniu z potokiem (kanałem) Dąbrówka były mętne i w miejscu połączenia z Białą Przemszą widoczna była różnica w przejrzystości rzek. Na brzegach obu rzek, w miejscu ich połączenia widoczne były podziemne nory, będące prawdopodobnie schroniskami dla bobrów. Na terenie zrehabilitowanego wyrobiska piaskowego dawnej piaskowni Szczakowa, położonego ok. 30m niżej od biegnącego wzdłuż skarpy wyrobiska wyschniętego koryta Sztoły, znajdowało się jezioro wypełnione czystą wodą, będące początkiem Kanału Centralnego, stanowiącego źródło wody pitnej dla Jaworzna.

(akta kontroli str. 325-334)

1.4 W korespondencji kierowanej do RZGW podnoszono zagrożenie dla zaopatrzenia w wodę do spożycia przez mieszkańców Śląska i Zagłębia w szczególności w odniesieniu do Stacji Uzdatniania Wody w Maczkach i Stacji Uzdatniania Wody w Piaskowni. W odniesieniu do przedmiotowych ujęć p.o. zastępcy Dyrektora RZGW przekazała, że:

- ujęcie Ryszka, którym woda z rzeki Sztoła była dostarczana do Stacji Uzdatniania Wody Maczki, jest od dłuższego czasu nieczynne, a zamierzeniem właściciela ujęcia jest jego likwidacja. Dyrektor Zarządu Zlewni w Katowicach na wniosek Górnośląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów S.A. w 2019 roku wydał decyzję - pozwolenie wodnoprawne na likwidację obiektów służących do ujmowania wód powierzchniowych z ujęcia Ryszka,
- w odniesieniu do ujęcia Piaskownia Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji w Jaworznie (Stacja Uzdatniania Wody w Piaskowni) - ujęcie to zgodnie z decyzją pozwoleniem wodnoprawnym z 2016 roku jest umiejscowione na Kanale Centralnym w Jaworznie. Jak wynika z analizy Mapy Podziału Hydrograficznego

²¹ Twórcami opracowania byli m.in. prof. dr hab. Andrzej Czyłok, prof. dr hab. Inż. Jacek Motyka, prof. AGH dr hab. Inż. Kajetan d'Obyrn, dr Andrzej Tyc.

Polski na to ujęcie nie będzie miało wpływu ewentualne zaprzestanie odprowadzania wód dołowych ZGH „Bolesław” do rzeki Baby.

Biorąc powyższe pod uwagę, według p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, „*ewentualne zaprzestanie odprowadzania wód dołowych do cieków powierzchniowych nie wpłynie negatywnie na zaopatrzenie ludności w wodę do spożycia*”.

(akta kontroli str. 14, 724)

Innym zagadnieniem poruszonym w korespondencji kierowanej do RZGW był temat konieczności zachowania w rzekach Baba, Biała i Sztoła tzw. przepływu nienaruszalnego, do zachowania którego konieczne byłoby dalsze pompowanie wód dołowych z Kopalni Olkusz-Pomorzany. Jest to istotny problem szczególnie dla użytkowników wód dotkniętych zmniejszeniem ich przepływu, jak np. trzy małe elektrownie wodne, korzystające z wód Białej Przemszy.

RZGW wystąpił do ZGH „Bolesław” pismem z 22 października 2020 r. o informacje w sprawie planowanych działań celem utrzymania przepływu nienaruszalnego w rzekach Sztoła, Baba i Biała w związku z zakończeniem pompowania wód dołowych Kopalni Olkusz-Pomorzany. W obszernych wyjaśnieniach zawartych w piśmie z 23 listopada 2020 r. ZGH „Bolesław” poinformował o nieplanowaniu działań celem utrzymania przepływu nienaruszalnego w ciekach w związku z zakończeniem pompowania wód dołowych. Stwierdzono, że pojęcie przepływu nienaruszalnego w żaden sposób nie dotyczy sytuacji likwidowanego zakładu górniczego, ponieważ pojęcie przepływu nienaruszalnego wiąże się wprost z poborem wody z cieków, a prowadzona na podstawie ustawy Pgg likwidacja podziemnego zakładu górniczego polega na wyłączeniu jego odwodnienia i zakład górniczy nie ma obowiązku utrzymywania istnienia cieków powierzchniowych. Przedstawiono, że tylko dla odwadniania zakładu górniczego należy uzyskać pozwolenie wodnoprawne. Zaprzestanie odwodnienia nie wymaga uzyskania takiego pozwolenia.

(akta kontroli str. 14-15, 250-258, 724)

1.5

RZGW wraz z podległymi mu jednostkami prowadził działania mające na celu rozpoznanie i monitorowanie zaistniałej sytuacji po otrzymaniu informacji o likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany.

W dniach 18 grudnia 2020 r., 20 kwietnia 2021 r. i 27 lipca 2021 r. RZGW wystosował pisma do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Krakowie²² z prośbą o przekazanie informacji, czy były zgłaszane szkody w środowisku lub zgłaszano możliwość wystąpienia szkody w środowisku, określonej w art. 6 pkt 11 lit. b ustawy z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. 2020 r. poz. 2187 ze zm.) oraz czy były prowadzone w tym zakresie postępowania w związku z działalnością lub planowaną likwidacją Kopalni Olkusz-Pomorzany. W odpowiedzi z dnia 9 sierpnia 2021 r. RDOŚ poinformował RZGW o podjętych działaniach po zgłoszeniu 28 lipca 2012 r. bezpośredniego zagrożenia szkodą w wyniku zaprzestania odwodnienia Kopalni Olkusz-Pomorzany²³, a także po wpłynięciu 14 października 2020 r. wniosku²⁴ o pilne zabezpieczenie, na mocy istniejącego prawa, ciągłości przepływu rzek: Sztoły, Baby i Białej. RDOŚ odmówił wszczęcia postępowania w przedmiotowych sprawach. Decyzje RDOŚ zostały

---

²² Dalej: RDOŚ.

²³ Wniesionego przez gminy Olkusz, Bukowno, Bolesław i Klucze wraz z Zarzadem Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Olkuziu.

²⁴ Od osoby fizycznej.

potwierdzone wyrokiem Naczelnego Sądu Administracyjnego oraz decyzją organu wyższej instancji tj. Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska.

(akta kontroli str. 13, 259-260, 425, 437-487, 724-725)

W dniu 10 marca 2021 r. RZGW skierował pismo do zgłaszającego wniosek o pilne zabezpieczenie ciągłości przepływu rzek: Sztoły, Baby i Białej, z prośbą o przekazanie informacji na temat form ochrony przyrody oraz występowania gatunków chronionych zależnych od wód w rejonie rzeki Sztoły, w związku z jego informacjami mówiącymi o znacznych stratach środowiskowych w tym zakresie. Do dnia 18 lutego 2022 r. RDOŚ nie uzyskał odpowiedzi na to pismo.

W dniu 10 marca 2021 r. RZGW skierował pismo do RDOŚ w sprawie udzielenia informacji o występowaniu form ochrony przyrody w cieku Sztoła i Baba. W odpowiedzi RDOŚ poinformował, że nie zlecano inwentaryzacji przyrodniczej ww. cieków ale wskazano na dostępne opracowania wskazujące na uwarunkowania doliny rzeki Sztoły.

W dniu 10 marca 2021 r. RZGW skierował pismo do Burmistrza Bukowna w sprawie udzielenia informacji o występowaniu form ochrony przyrody w cieku Sztoła i Baba. W odpowiedzi otrzymał wyciągi z opracowań pn.: „Ocena walorów przyrodniczych doliny rzeki Sztoły” Uniwersytet Śląski, 1994, „Aktualizacja inwentaryzacji i waloryzacji przyrodniczej terenu położonego w gminie Bukowno - Etap I (powierzchnia ok. 1450 ha)” wykonanego w 2014 r. przez firmę Green Light, „Inwentaryzacja i waloryzacja przyrodnicza terenu położonego w gminie Bukowno - Etap II (powierzchnia ok. 3000 ha)” - Green Light, 2014 r., „Aktualizacja inwentaryzacji florystycznej doliny Sztoły - Etap I i II” - Green Light, 2015 r.

W 1996 roku Rada Miejska w Bukownie objęła Sztołę ochroną uchwałą nr XIX/161/96 Rady Miejskiej w Bukownie z dnia 18 września 1996 roku w sprawie wprowadzenia ochrony indywidualnej doliny rzeki Sztoły wraz ze strefą ochronną. Zapisy tej uchwały nie precyzowały obszaru ochrony, zakresu ochrony i nie wskazywały sposobu tej ochrony. W latach 1994, 2014 i 2015 dokonano w Bukownie inwentaryzacji przyrodniczych doliny Sztoły. Zgodnie z informacją p.o. zastępcy Dyrektora RZGW, wyniki tych inwentaryzacji nie przełożyły się jednak na określenie gatunków podlegających ochronie w ramach ww. ochrony indywidualnej wprowadzonej uchwałą Rady Miejskiej w Bukownie.

(akta kontroli str. 335, 336-424, 724)

1.6 W dniu 14 stycznia 2022 r. RZGW skierował do PGW Wody Polskie Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie pismo, przekazujące będące w posiadaniu RZGW: „Opinię naukową w zakresie określenia rzeczywistego wpływu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany na środowisko” oraz prezentacje o następujących tytułach: „Niekorzystne skutki likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany dla środowiska wodnego”, „Zagrożenia środowiska wodnego na etapie likwidacji kopalń” oraz „Zanieczyszczenie środowiska wodnego na etapie likwidacji kopalń siarczkowych rud metali” autorstwa specjalisty hydrogeologa, dra hab. inż. Mariusza Czopa, prof. AGH z prośbą o ich skonsultowanie z Państwowym Instytutem Geologicznym PIB w ramach współpracy. Wymienione wyżej opracowania prezentują krytyczną ocenę zaprzestania pompowania wód dołowych i w zasadniczej treści wskazują na koncepcję sterowalnego zatapiania Kopalni jako alternatywę klasycznej metody swobodnego wypełniania leja depresji po zaprzestaniu wymuszonego pompowania wody przez Kopalnię, co miałoby zminimalizować negatywne skutki likwidacji Kopalni. W opracowaniach podano m.in. *„Wody kopalniane stanowią obecnie około 95-100% przepływu w rzece Sztole i Białej oraz 85-95% przepływu w Białej Przemszy. Likwidacja kopalni i zatrzymanie zrzutu wód oznaczać będzie całkowite osuszenie rzeki Sztoła od miejsca zrzutu na wschód od Bukowna, aż do ujścia do Białej Przemszy oraz całkowite osuszenie rzeki Biała od zrzutu do ujścia do Białej*

Przemszy. W rejonie tych cieków występują stawy i oczka wodne zasilane wodą z tych rzek, i one też wyschną. Dodatkowo przepływ na odcinku rzeki Białej Przemszy od Błędowa do Jaworzna zostanie tak mocno ograniczony, że będą występować przerwy nurtu rzeki. Stan ten będzie się utrzymywał przez co najmniej kilkadziesiąt lat zanim ciśnienie wód podziemnych w leju depresji nie podniesie się na tyle, że zaczną one zasilać rzeki. (...) W związku z likwidacją kopalni „Olkusz-Pomorzany” wystąpi bowiem znany na całym świecie problem skażenia wód podziemnych przez siarczany i metale ciężkie. Zanieczyszczenia te będą występować na znacznym obszarze, około 450 km² leja depresji kopalni, w granicach Głównego Zbiornika Wód Podziemnych (GZWP) nr 454 Olkusz- Zawiercie. (...) Wskutek skażenia utraconych zostanie łącznie około 73 mln m³ wód na rok, czyli ilość większa niż zużywa Kraków i połowa zużycia Warszawy lub Aglomeracji Śląskiej (w części obsługiwanej przez GPW). (...) Trudno jest naprawdę pojąć jak obywatele Polski: kierownictwo ZGH „Bolesław” w Bukownie wspólnie z urzędnikami wielu jednostek i organów, zamiast kierować się konstytucyjnym obowiązkiem ochrony środowiska oraz ochrony interesu Państwa i społeczności lokalnej nie potrafili zaproponować bardziej przemyślanego sposobu likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany, nie tylko lepiej dostosowanego do specyficznych, (trzeba przyznać) bardzo trudnych uwarunkowań lokalnych, ale przede wszystkim nie skutkującego katastrofą ekologiczną o znacznych rozmiarach, z likwidacją nawet 40 km rzek, unicestwieniem związanego z nimi cennego ekosystemu i zagładą licznych organizmów roślinnych i zwierzęcych, w tym objętych ochroną gatunkową. Wartość usług ekosystemowych zniszczonego środowiska, może być tylko ogólnie oszacowana metodą zastępczą (odtworzeniową), ale z całą pewnością są to wartości na poziomie co najmniej kilku miliardów złotych. (...) Nikt poważny nie może być przeciwny likwidacji kopalni „Olkusz-Pomorzany”, ale z racji tego, że dokonała ona tak silnych zniszczeń środowiska jej właściciel, czyli ZGH „Bolesław” w Bukownie, nie może pominąć zobowiązań w zakresie ochrony środowiska i powinien wspomagać proces renaturacji wód powierzchniowych i podziemnych. W tym celu powinna zostać przeprowadzona zgodna z prawem ochrony środowiska, likwidacja kopalni poprzez zatapianie sterowane z podtrzymywaniem przynajmniej przepływów nienaruszalnych w rzekach Sztole, Babie, Białej i Białej Przemszy, co będzie gwarantowało przeżycie całemu cennemu zbiorowisku roślin i zwierząt (...).

(akta kontroli str. 13, 555-583)

Opracowania te przekazano także do ZGH „Bolesław” z prośbą o ocenę i ustosunkowanie się do nich.

W odpowiedzi z 10 lutego 2022 r. ZGH „Bolesław” krytycznie oceniły proponowane w ww. opracowaniach rozwiązania. Załączono do pisma także odpowiedź Dyrektora OUG na interwencję poselską z dnia 10 grudnia 2021 r., zawierającą także krytyczne stanowisko Dyrektora OUG do treści zawartych w ww. opracowaniach a także uwagi do przedmiotowych opracowań wykonane przez autorów zatwierdzonej Dokumentacji hydrogeologicznej, na podstawie której opracowano Plan ruchu likwidowanej Kopalni²⁵.

W Uwagach autorów zawarto m.in. następujące treści: „(...) Decyzja o likwidacji Kopalni poprzedzona była przygotowaniem wielu opracowań i ekspertyz dotyczących środowiska, w tym środowiska wodnego np. „Dokumentacja hydrogeologiczna określająca warunki hydrogeologiczne w związku z zakończeniem lub zmianą poziomu odwadniania likwidowanego zakładu górniczego rud cynku i ołowiu Kopalnia „Olkusz - Pomorzany” wg stanu na 31 grudnia 2018 r. (...) Problem wzrostu zawartości zanieczyszczeń nie „uniemożliwi pozyskiwanie wód pitnych z GZWP nr

²⁵ Uwagi zostały sporządzone przez naukowców: prof. dr hab. inż. Jacek Motyka i dr hab. inż. Kajetan d'Obyrn - dalej: Uwagi.

454 Olkusz - Zawiercie na obszarze granicznym Śląska i Małopolski". Wszystkie Miasta i Gminy pobierają aktualnie wodę do celów pitnych dla mieszkańców z ujęć, które nie są zagrożone, a większość z nich ma również ujęcia rezerwowe lub możliwość poboru wód z innych źródeł zaopatrzenia jak np. od Górnos Śląskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów. Stwierdzenie, że „wskutek skażenia utraconych zostanie łącznie około 73 mln m³ wód na rok” również nie ma żadnego uzasadnienia merytorycznego i jest stwierdzeniem „gołosłownym”. (...) Kolejny raz stwierdzenia o „katastrofie ekologicznej o znacznych rozmiarach”, „likwidacji 40 km rzek”, „unicestwieniu związanego z rzekami cennego ekosystemu i zagładą licznych organizmów roślinnych i zwierzęcych objętych ochroną gatunkową” nie są udowodnione, a nawet nie poparte wiarygodną prognozą wynikającą z przesłanek merytorycznych lub opartą na weryfikowalnych badaniach i analizach. Działania ZGH „Bolesław” po wyłączeniu odwadniania, dotyczące np. bobrów i ichtiofauny zdecydowanie przeczą tym twierdzeniom. Wartość usług ekosystemowych i koszt zanieczyszczenia wód podziemnych określone na kilka miliardów zł są wartościami teoretycznymi, nie popartymi żadnymi, choćby szacunkowymi wyliczeniami. Kolejny raz błędnie użyte jest pojęcie przepływu nienaruszalnego. Czy 20-30% zrzutu wód w trakcie pracy kopalni zapewnia ów przepływ nienaruszalny? Zrzut miałby maleć w perspektywie kilkunastu czy kilkudziesięciu lat? O ile należałoby zmniejszać przepływ w kolejnych latach? I najważniejsze pytanie: Cele poboru wód wymienione są w ustawie prawo wodne; Który z tych celów stanowi pompowanie wody w celu jej zrzutu do cieku powierzchniowego? Tym bardziej, że wody takie byłyby ściekiem. Kto miałby płacić za zrzut ścieków do koryta rzecznej? Wdrożenie systemu oczyszczania wód można przygotować i uruchomić, dużym nakładem środków, ale warto najpierw przeanalizować co zrobić z 10 % wody oczyszczonej z zawartością siarczanów na poziomie ok. 3000 mg/l i pozaklasową zawartością metali ciężkich. Technologia oczyszczania wody z siarczanów jest metodą drogą i raczej nie stosowaną na skalę przemysłową z uwagi na cenę oczyszczania 1 m³ wody oraz problem powstających zatężonych ścieków (ładunek siarczanów z 50 m³ wody po oczyszczeniu będzie skumulowany w 5 m³ ścieku). Chcąc oczyszczać 25 % wody tj. około 50 m³/min uzyskujemy 50 m³/min x 10% x 60 x 24 x 365 = 2 628 000 m³ ścieków rocznie do zagospodarowania z oczyszczania wód zrzucanych do rzek w celu utrzymania przepływu. Kto i jak miałby zagospodarować tę ilość ścieków? Wydaje się, że niektóre stwierdzenia jak np. to opisane powyżej nie zostały poparte jakąkolwiek analizą skutków środowiskowych proponowanych działań (...). Kolejny raz błędnie użyte jest pojęcie przepływu nienaruszalnego. Czy 20-30% zrzutu wód w trakcie pracy kopalni zapewnia ów przepływ nienaruszalny? Zrzut miałby maleć w perspektywie kilkunastu czy kilkudziesięciu lat? O ile należałoby zmniejszać przepływ w kolejnych latach? I najważniejsze pytanie: Cele poboru wód wymienione są w ustawie prawo wodne; Który z tych celów stanowi pompowanie wody w celu jej zrzutu do cieku powierzchniowego? Tym bardziej, że wody takie byłyby ściekiem. Kto miałby płacić za zrzut ścieków do koryta rzecznej?

Wdrożenie systemu oczyszczania wód można przygotować i uruchomić, dużym nakładem środków, ale warto najpierw przeanalizować co zrobić z 10 % wody oczyszczonej z zawartością siarczanów na poziomie ok. 3000 mg/l i pozaklasową zawartością metali ciężkich (...).

Zdaniem NIK, wręcz sprzeczne oceny naukowców odnoszące się do sposobów i skutków likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany wskazują na trudność w określeniu akceptowalnej przez wszystkie środowiska społeczne i naukowe metody likwidacji Kopalni.

(akta kontroli str. 13, 584-600)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Wniosek

Wniosek

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości, Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag ani wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Katowice, 18 lipca 2022 r.

Kontroler
Stanisław Tarnowski
główny specjalista k.p.

Zmian w wystąpieniu pokontrolnym
dokonał:

/-/

Piotr Miklis
Dyrektor Delegatury NIK
w Katowicach